

Van de redactie...

De VTB legt in haar activiteiten dit jaar wat extra nadruk op de thema's landbouw en klimaat. In deze nieuwsbrief besteden we in lijn daarmee aandacht aan het PhD onderzoek van Rosalien Jezeer waarin ze verschillende kleinschalige productiesystemen voor koffie onder de loep neemt. Ook de column van ex-VTB voorzitter Caspar Verwer heeft een agrarisch tintje.

Linkend aan het thema klimaat, brengt commissielid Rens Brouwer verslag uit over een herbebossingssymposium dat in juni in Zürich plaats vond. Gaat de wereld de ambitieuze doelen van de Bonn Challenge halen? Hoe zullen deze nieuwe bossen er dan uit gaan zien en wie gaat ervoor betalen?

Verder is er aandacht voor het Atewa bos in Ghana, een internationaal erkende biodiversiteitshotspot en zeer belangrijk voor de watervoorziening van Accra. Maar er zitten grote hoeveelheden bauxiet in de grond en een Chinees bedrijf staat in de starthouding om de zaak te ontginnen. De lokale NGO ARocha Ghana verzet zich samen met de lokale bevolking tegen deze ontwikkelingen. Daryl Bosu, operationeel directeur bij ARocha kwam naar Nederland en als redactie zagen we onze kans schoon om hem over Atewa te interviewen.

We wensen u wederom veel leesplezier!

Bonn Challenge

160 miljoen hectare bos herstellen:
kans van slagen?

Sinds de lancering van de 'Bonn Challenge' eind 2011 hebben tientallen landen toegezegd om op grote schaal te gaan herbebossen. Tot dusver is 160 miljoen hectare nieuw bos beloofd, een gebied ruim drie keer zo groot als Frankrijk. Deze herbebossing past in het behalen van de klimaatdoelen, de sociale ontwikkelingsdoelen (SDGs) en het VN-verdrag om verwoestijning tegen te gaan (UNCCD). De schaal waarop het moet gebeuren levert echter een ongekende uitdaging. Op 6 en 7 juni 2018 kwamen diverse experts en wetenschappers samen tijdens het Latsis symposium over Scaling-up Forest Restoration in Zürich om uitdagingen en kansen voor het opschalen van bosherstel te bespreken.

Vele mensen, vele meningen

Dat bosherstel hard nodig is, blijkt ook uit een waarschuwing van de UNCCD. Volgens hen zal de wereldeconomie maar liefst 23 biljoen dollar verliezen als gevolg van landdegradatie. Het actief herstellen van bossen zou 'slechts' zo'n 4,6 biljoen dollar kosten. Vanuit financieel oogpunt is het dus ook slim om aan bosherstel te werken. Maar ja, wie hoest deze 4,6 biljoen dollar bij elkaar? En hoe moeten die bossen er dan uit gaan zien? Daarover hebben vele mensen vele meningen. En hoe groter de schaal, hoe ingewikkelder het wordt. Met het opschalen van projecten wordt dan ook een nieuwe uitdaging geboren: hoe verbind je belanghebbenden die verschillende visies hebben en op verschillende niveaus opereren? Dit vraagt om een gecoördineerde aanpak door zowel overheden, investeerders, ngo's en vooral ook lokale belanghebbenden.

"De Bonn Challenge zal leiden tot meer commerciële houtplantages"

Wie betaalt bepaalt

Naast het verbinden en actief betrekken van (lokale) belanghebbenden, hangt het slagen van deze missie af van wie ervoor wil betalen. Overheden zelf investeren tot nu toe nauwelijks in bosherstel. Het betrekken van private investeerders bij deze projecten is daarom cruciaal. Maar voor private investeerders is bosherstel alleen aantrekkelijk als het geld in het laatje brengt. De kans is dus groot dat de Bonn Challenge zal leiden tot meer commerciële houtplantages - een vooruitzicht dat nou niet bepaald in de visie van ecologisch herstel past. Om toch ook ecologische kwaliteit te waarborgen is het noodzakelijk om te komen tot minimumcriteria voor bosherstel.

Kansen voor bosherstel

Dat er ook goede kansen zijn voor bosherstel op grote schaal werd tijdens het symposium duidelijk door een aantal concrete voorbeelden. Volgens de gerenommeerde ecooloog Robin Chazdon kan in Brazilië 45% van het gedegradeerde land hersteld worden door middel van natuurlijke regeneratie. "Gebruik maken van natuurlijke regeneratie kan de kosten voor herbebossing tot wel 77% verminderen ten opzichte van actief herstel", aldus Chazdon. Bijkomend voordeel is dat het vastleggen van CO2 vaak sneller gaat bij natuurlijke regeneratie dan bij aanplant, zo blijkt uit recent onderzoek. Volgens bosherstel expert Pedro Brancalion zijn er zogenaamde 'hot-spots' voor bosherstel. Dat zijn gebieden waarin bosherstel veel sociaaleconomische voordelen met zich meebrengt. Om

Column: Nuttige beestjes

Door: Caspar Verwer

We weten dat er veel verschillende oorzaken zijn van ontbossing en de achteruitgang van biodiversiteit, maar al met al is de agrarische sector nog steeds de meest prominente. Innovatie in deze sector heeft geleid tot schaalvergroting, mechanisatie en het veelvuldige gebruik van kunstmest en pesticiden. Juist die zaken pakken rampzalig uit voor de natuur. Zelfs al zouden we erin slagen ontbossing door de landbouw een halt toe te roepen dan nog is er de impact van de landbouw op de biodiversiteit. Kijk alleen al naar de insectensterfte in West Europa. Die observaties hier beloven niet veel goeds voor insecten in de productiegebieden van, ik noem maar iets, soja en palmolie. Nee, willen we deze trend keren dan ontkomen we er niet aan om de huidige conventionele landbouw grondig op de schop te nemen.

Enkele weken terug, bij een symposium over natuurinclusieve landbouw, hoorde ik het inspirerende verhaal van professor Pablo Titonell, expert op het gebied van duurzame landbouwsystemen, en tot voor kort hoogleraar in Wageningen. Hij toont aan dat het kan: circulaire landbouw, zonder pesticiden en kunstmest, met lagere kosten en een vergelijkbare oogst als in een conventioneel systeem. Titonell liet cijfers zien van een landbouwbedrijf in Argentinië, waar de overgang naar biologisch verrassend goed heeft uitgepakt, ecologisch, maar ook in financieel opzicht. Een belangrijke sleutel tot succes blijkt diversiteit. In een monocultuur kunnen ziekten en plagen zich explosief uitbreiden. Breekt er bijvoorbeeld aardappelziekte (phytophthora) uit in een hectare aardappelen dan kun je eigenlijk de hele oogst vaarwel zeggen. Wissel je daarentegen de aardappelen om en om af met een ander gewas, dan is de kans groot dat

je de ziekte in toom kunt houden. Bovendien komen er in zo'n mengteelt meer natuurlijke vijanden voor. Tot wel vier keer zoveel, zo blijkt uit een Wagenings experiment in de Flevopolder waarbij om en om stroken graan en maïs werden ingezaaid. Al die nuttige beestjes kunnen hun toevlucht zoeken in het ene gewas wanneer het andere wordt geoogst. Door de variatie in gewassen en de toepassing van groenbemesters blijkt dat er significant minder bestrijdingsmiddelen en kunstmest nodig zijn.

Kun je nagaan wat voor een milieuwinst er te behalen valt door mengteelt toe te passen voor het verbouwen van soja en maïs, maar ook voor meerjarige gewassen zoals katoen, koffie, thee, cacao en oliepalm. Mijn gevoel zegt dat we verdere innovaties voor de agrarische sector zullen moeten zoeken in de natuur zelf en dat biodiversiteit daarbij een centrale plek inneemt.

het potentieel van bosherstel te ontsluiten zullen investeringen zich daarom in eerste instantie moeten richten op deze gebieden. Door het verbinden en actief betrekken van belanghebbenden en het combineren van een gerichte en efficiënte aanpak gebaseerd op minimum criteria heeft deze ongekende uitdaging wellicht wél een kans van slagen. ■ Rens Brouwer

Atewa, Ghana

Een interview met Daryl Bosu van ARocha Ghana

Voor deze editie van de VTB-nieuwsbrief interviewde de redactie Daryl Bosu, operationeel directeur van ARocha Ghana. ARocha is een NGO die zich inzet voor het behoud van het unieke Atewa bos.

Beste Daryl, hoe staat het op het moment met de bossen en de bosbouwsector in Ghana?

De bosbouwsector in Ghana doet het traditioneel niet zo goed, met name door gebrek aan naleving van bosbeheersplannen. Dit is het resultaat van sterke politieke inmenging en interesse van politici in het beheer van bossen. Toewijzing van concessies en belangrijke posities in de bosbouw zijn veelal politiek gebaseerd. Dit leidt bijvoorbeeld tot belangenverstremming die het handhaven van wet- en regelgeving bemoeilijkt. En dat heeft weer tot gevolg dat de ontbossing onverminderd doorgaat. Daarbij komen andere bedreigingen zoals illegale houtkap, ontginning, stroperij en goudwinning. Traditioneel gezien werd illegale kleinschalige mijnbouw alleen toegestaan als het werd uitgevoerd door Ghanezen, maar dit veranderde toen buitenlandse, voornamelijk Chinese, partijen zich begonnen

te bemoeien met deze kleinschalige mijnbouw. Ze intensiverden de mijnbouwactiviteiten listig door partnerschappen aan te gaan met de Ghaneese mijnwerkers en de goudwinning te mechaniseren. Door die partnerschappen leek het erop dat de Ghanezen nog steeds de uitvoerders waren van de mijnbouw. In de loop van de tijd zagen we ons land veranderen als gevolg van deze intensivering en drongen mensen er bij de regering op aan om met China te praten om het probleem te bespreken. Dit gebeurde en de regering kwam terug met de boodschap dat China zou stoppen, maar niet gratis. In ruil voor het stoppen kregen ze toestemming om infrastructuur te bouwen en om 5% van de beschikbare bauxiet in Ghana te delven. Op het moment liggen er al plannen klaar om te gaan delven in het Atewa bos, waar grote hoeveelheden bauxiet in de ondergrond zitten.

"Het is ook economisch niet slim om het Atewa bos op te offeren aan mijnbouw"

ARocha Ghana wil het Atewa bos beschermen. Waarom is dit bos zo belangrijk?

Dit unieke hoogland bosgebied, gelegen op 1,5 uur rijden van de hoofdstad Accra, was het eerste traditionele beschermde gebied van Ghana. Het bos dat tot op wel 800 meter hoogte ligt is meestal gehuld in wolken. Het lijkt bijna alsof het bos zelf de schone lucht uitademt die we allemaal nodig hebben. De wolken en de hoogte zorgen ervoor dat er altijd water langs de heuvel stroomt. De drie rivieren die hier ontspringen zijn de levensaders van de regio, de Densu-rivier biedt water voor 3 miljoen mensen in

Realisatie Bonn Challenge afhankelijk van private investeerders...

OH YES, WE ARE REFORESTING
ONE MILLION HECTARES !!!

Accra en de andere waterlichamen nog eens 2 tot 3 miljoen in de nabijgelegen regio's van het Atewa-bos. Meer dan 40 gemeenschappen zijn daarnaast rechtstreeks afhankelijk van de niet-hout bosproducten die het bos biedt. Het gebied is een Key Biodiversity Area met een verbazingwekkende hoeveelheid soorten. Meer dan 100 IUCN-rode-lijstsoorten zijn aanwezig, waaronder de ernstig bedreigde white-naped mangabay-aap, en elke keer dat wetenschappers expedities uitvoeren, ontdekken ze nieuwe soorten. In het verleden heeft de regering van Ghana al 12 keer geprobeerd om dit unieke gebied te ontginnen, maar tot nu toe liepen al die pogingen op niets uit. Dat kwam vooral omdat duidelijk werd dat de prijs voor het ontginnen van de bossen te hoog was in vergelijking met alle diensten die het bos biedt. De huidige regering zet echter toch in op een 'Ghana beyond aid' via verdere ontginning van de natuurlijke hulpbronnen in het land. Niettemin is er groeiende weerstand om de plannen van de overheid te blokkeren, aangevoerd door ARocha.

Wat houdt de campagne van ARocha Ghana precies in?

Volgens ons - en vele anderen - is er geen enkele garantie dat bauxiet op een duurzame manier kan worden gewonnen en als we niet oppassen wordt het hele bos vernietigd. We werken met verschillende gemeenschappen en maatschappelijke organisaties samen, op landschapsniveau maar ook op nationaal niveau. Met onze campagne voor het behoud van Atewa proberen we de regering op andere gedachten te brengen. We hebben onder andere laten onderzoeken wat het Atewa bos waard is als je alle ecosysteemdiensten, zoals de zoetwatervoorziening, in geld zou omrekenen. Die studie toont aan dat het ook economisch niet slim is om het Atewa bos op te offeren aan mijnbouw. Ook de

Nederlandse overheid weet dit en investeert miljoenen in de watervoorzieningen van Ghana, daarbij ondersteunen ze nadrukkelijk duurzaam beheer van stroomgebieden. Op dit moment proberen we met financiering uit het 'Samenspraak en tegenspraak' programma van het Nederlandse Ministerie van Buitenlandse Zaken en IUCN NL de politici en beleidsmakers te beïnvloeden. We zijn een internetpetitie en een publiekscampagne gestart waarbij kinderen, scholen en lokale bedrijven worden betrokken. Hierbij maken we gebruik van alle mogelijke middelen, ook minder conventionele. Zo hebben we bijvoorbeeld samengewerkt met een bekende Ghanese muzikant om het publiek te betrekken en het bewustzijn te vergroten. ARocha is bereid om met alle belanghebbenden samen te werken aan duurzame en groene alternatieven voor de bauxietwinning. Zolang dit unieke landschap behouden blijft, kunnen de Ghanese blijven profiteren van alle voordelen die de bossen in en om de Atewa, maar zeker ook stroomafwaarts, leveren. ■

>>Meer informatie over de voortgang van de Atewa campagne is te vinden op <http://ghana.arocho.org>

Koffieteelt in Peru

Door: Rosalien Jezeer, PhD kandidaat aan de Universiteit van Utrecht en werkzaam bij Tropenbos International

Er wordt vaak geroepen dat agroforestry (de integratie van bomen in landbouwsystemen) een veelbelovende oplossing biedt om lokale ontwikkeling te verenigen met

het behoud van biodiversiteit en andere ecosysteemdiensten, maar bewijs voor de economische haalbaarheid is schaars.

"Systemen met meer schaduw presteerden economisch even goed of zelfs beter"

Het is dan ook niet vreemd dat ik vanuit de ontwikkelingsorganisatie Hivos de vraag kreeg om deze potentiële 'business for biodiversity' onder de loep te nemen. Koffie is één van de producten die in agroforestry-systemen geproduceerd worden en een product dat wereldwijd zowel economisch als ecologisch een grote impact heeft. Koffie wordt traditioneel gezien vaak in niet-schaduwsystemen geproduceerd omdat gedacht wordt dat de oogst van deze systemen hoger ligt. Koffie geproduceerd in schaduwsystemen zou minder opbrengen maar wel beter zijn voor de biodiversiteit en andere ecosysteemdiensten. Met de koffieteelt als casus startte mijn PhD aan de Universiteit van Utrecht en verzamelde ik in de periode van 2014 tot 2016 informatie onder 162 koffieboeren in de San Martín koffie-regio in Peru. Ik richtte mij op biodiversiteit, ecosysteemdiensten en de economische prestaties van verschillende teeltsystemen. In mijn onderzoek keek ik naar kansen voor het verenigen van en trade-offs tussen economische en ecologische resultaten van kleinschalige koffieteelt.

In mijn onderzoek hadden schaduwsystemen inderdaad een grotere soortenrijkdom en hogere bovengrondse koolstofopslag, maar ik vond geen trade-offs tussen productiviteit, biodiversiteit en koolstofopslag. Bij kleinschalige koffieplantages blijken systemen met meer schaduw in economisch opzicht even goed of zelfs beter te presteren in vergelijking met plantages met minder schaduw, al dan niet in combinatie met een intensiever beheer. Uiteindelijk, ondersteunt mijn onderzoek de theorie dat agroforestry-systemen in economisch opzicht kunnen concurreren in vergelijking met meer conventionele, intensieve systemen, en dat er dus zeker kansen zijn om bestaanszekerheid van kleinschalige boeren te verenigen met behoud van biodiversiteit en andere ecosysteemdiensten. Wat ook pleit voor agroforestry-systemen is het feit dat koffieteelt onderhevig is aan erg veel fluctuatie in koffieoogst, prijs, ziektes en klimaat. Dit maakt het voor kleinschalige koffieboeren belangrijk om ook andere inkomstenbronnen te

Colofon

Adres VTB: postbus 124, 6700 AC, Wageningen; Website: www.tropischebossen.nl; Email: vereniging@tropischebossen.nl; Redactie: Caspar Verwer, Paul Zambon, Rens Brouwer, Tom Grandjean; Simone van Santen de Hoog; Ontwerp/opmaak: Saskia Grootemaat, Caspar Verwer; Email redactie: vtbnieuws@tropischebossen.nl

De Vereniging Tropische Bossen heeft tot doel het creëren en onderhouden van een professioneel netwerk en het instellen van een dynamisch en effectief platform voor het verzamelen, kanaliseren en uitdragen van kennis en informatie over tropische bossen. Dit wil de vereniging bereiken door het stimuleren en faciliteren van contacten tussen mensen die vanuit verschillende achtergronden en posities geïnteresseerd zijn in duurzaam en maatschappelijk verantwoord beheer van tropische bossen.

Ook schrijven in deze nieuwsbrief? Stuur je stuk of suggesties naar: vtbnieuws@tropischebossen.nl

hebben. Een belangrijke kanttekening is dat voordelen voor agroforestry-systemen erg locatiespecifiek zijn, hierbij moet je vooral denken aan verschillen veroorzaakt door geografische ligging en microklimaat. Er is daarom geen blauwdruk te maken voor "het perfecte systeem". Dit heeft natuurlijk implicaties voor onder andere de toepasbaarheid voor certificeringssystemen zoals dat van de Rainforest Alliance.

Vaak wordt genoemd dat certificering belangrijk is voor toegang tot het hogere segment van de koffiemarkt, dit zou voor veel boeren een drijfveer zijn om te certificeren, maar helaas is er niet genoeg vraag naar gecertificeerde koffie. Minder dan de helft van de gecertificeerde koffie wordt namelijk opgenomen in de markt, terwijl dit vaak hoge kwaliteit koffie is en juist dit soort koffie wel in trek is (denk hierbij aan de opkomende 'single origin' koffies). Daarbij komt dat er steeds meer kleine koffiebranders zijn die weten dat hun boeren voldoen aan een hoge koffiekwaliteit. Certificering zou voor hen vooral de kosten opdrijven. Mijn bevindingen heb ik in een Hivos-rapport beschreven. Dit is tijdens een afsluitende workshop in het onderzoeksgebied gecommuniceerd aan NGOs, overheid en boerenorganisaties. ■

>>Het Hivos-rapport is online beschikbaar in het Engels en Spaans: https://www.hivos.org/sites/default/files/publications/report_on_shade_grown_coffee_1.pdf

Wie, wat, waar...

- **Interactieve Workshop Wildlife Crime.** Vrijdag 24 augustus. De workshop wordt gegeven door Andrew Lemieux in Utrecht. Zie voor meer informatie: <http://ffnacademy.org/item/workshop-wildlife-crime/>
- **Global Landscapes Forum.** 29 en 30 Augustus, Nairobi, Kenia. Zie: <http://www.globallandscapesforum.org/>
- **Future For Nature Award 2019.** Ben jij of ken jij een jonge (< 35 jaar), getalenteerde en inspirerende natuurbeschermmer, die zich inzet voor het beschermen van wilde dieren en planten door passie en actie te combineren om concrete resultaten te bereiken in natuurbehoud? Aarzel niet en solliciteer voor de Future For Nature Award 2019! Aanmelden op futurefornature.org vóór 16 september 2018
- **VTB Studiedag.** Donderdag 27 September. Meer informatie volgt via de VTB listserver.